

SLOBODAN BERBERSKI

NA MARGINAMA BORENJA I SMRTI

Boris Pilnjak je neodvojiv od Oktobarske revolucije, od revolucionarnog u njoj, od njenog duha i smisla, njene najdublje suštine. Pravo rođenje njegovo, nije 1894, već, u okršajima revolucije, u Zavoložu, kako on, nesumnjivo autobiografski, kaže u pripovesti „Ivan Moskva“, za njenog glavnog junaka.

Javio se u literaturi, sa svojim osobenim svjetom, najavom novoga, i u svome preživjotu, periodu do revolucije, tako, tek Oktobar od njega gradi ureptalog i smelog istraživača odnosa života i umjetnosti, odnosa onog u čoveku što se vrlo retko kaže glasno i „čulnog umetničkog očišćenja“, (Hegel), sa afirmativnim stavom „da je umetnost pozvana da otkrije istinu“, (Hegel), u du-

Pilnjak u revoluciji vidi prvu radost Rusije. Ona je za njega oslobađanje od vekovnih nanosa; očišćenje i preporod; oživotvorenje slobodarskog i nesputanog u duhu i karakteru ruskog naroda, protiv nastalih deformacija u periodu kapitalizma. U „Goloj godini“, vrlo određeno afirmiše i svoj negativan odnos prema feudalizmu, preživlom. Već u ovoj knjizi žigoše tudje revoluciji, demaskira malograđjansko i špekulantsko.

Upravo zato što je akter revolucije, njen izraz, s mnogo hrabrosti i odlučnosti, autentičnosti, slika gotovo sve njene tokove. Istoriju ne reže i ne lakira. Objektivno, iako ne i objektivistički, govorno naučnom preciznošću, donosi mnogoljetnost rus-

se uveče uvlači u svoju sobu i svira na flauti, svedjedno kako; Jegorki daje neuzdržanost, („Živela je Rusija pod Tatarima — bilo je tatarsko ropstvo. Živela je Rusija pod Nemcima — bilo je nemačko ropstvo. Rusija je i sama za sebe pametna. Nemač — i on je pametan, ali je njegov um budalast, — čuva ga za vater. Govorim ti ja na skupu: ne postoji nikakva internacionala, već postoji samo narodna ruska revolucija, buna, i ništa više. Kao pod Stjepanom Timofejevičem.“ — A Karla Marksov?“ — pitaju. Nemač je, velim, pa mora biti da je budala. — „A Lenjin?“ — Lenjin je, velim, od muzičkog soja, boljševik, a vi mora da ste komunisti. Morate, velim, zvoniti na sva zvona oslobodjenju iz ropstva! Zemlja seljacima! Trgovce — napolje! Spahije — napolje, derikože! Učredilku — dole, već d' se uvede sovjete u čitavoj zemlji, da dolaze svi, koji žele, i da se odlučuje otvoreno. Čaj — napolje, kafu — napolje, — da se pije samo braga. Da bude vera i istina. Prestonica — Moskva. Veruj u šta hoćeš, makar i u panj. A komuniste — i njih napolje! — boljševici će se, velim, sami snaći. Te ti mene zbog discipline pravo u haps!“) slika-jući i time jedan od odnosa prema revoluciji.

Revolucija se deformiše i degeneriše posle Lenjina. Pilnjak, među prvima, ne bez melanholije i tragike, i ne bez jetke oporosti i otpora, već 1925, u „Legendi o neugašenom mesecu“, slika proces birokratiziranja, odvajanja od duha revolucije, sa snažnim aludiranjem na smrt revolucionara Frunzea i njegovog ubicu „nepresamitljivog čoveka“ — Staljina. Tragedija je dvostruka. Na kormilu države i već ne-revolucije nalazi se „nepresamitljivi čovek“, („tri telefonska aparata dovodila su u kabinet tri gradske arterije, da bi se iz tišine moglo komandovati gradom, znati sve o gradu, o svim njegovim arterijama. U kabinetu, na pisaćem stolu, ležao je pribor za pisanje, masivan, od bronze i u futrole pera bilo je uvučeno tuce crvenih i plavih olovaka. Na zidu u kabinetu, iza pisaćeg stola, bio je instaliran radio prijemnik sa dva para slušalica, i, kao četa u stavu mirno, postrojen sistem električnih zvonaca — od zvonca za prijavnicu do zvonca za slučaj „ratne uzbune“. Nasuprot pisaćem stolu nalazila se fotelja. Za pisaćim stolom u kabinetu, na drvenoj stolici, sedeo je nepresamitljivi čovek. „ardine na prozorima behu dopola spuštene i išpod zelenog abažura na pisaćem stolu gorela je lampa — i u senci se nije videlo lice tog nepresamitljivog čoveka“), tvorca samo — i velikodržavlja, apsolutni gospodar, a na drugoj strani komandarm Nikolaj Ivanovič Gavrilov („Komandat armije je govorio o ratu — i verovatno nije opažao kako je dok je govorio o armiji, prestajao da bude ktač i postajao vojvodskodija i crveni general crvene armije; komandant armije je govorio o Orehovu-Zujevu i orehovo-zujevskim vremenima — i verovatno nije opažao kako je postojao ktač...“), sa bluznikom, koja je sašivena od zelene vlnjoke čolje, sa dvojstvom ktača-revolucionara

VLADETA PETRIĆ

PORTRE B. A.

bokom uverenju da se tako može služiti revoluciji. Pilnjak nije samo pozdravio „mečavu i vihor“ kako neki malograđjanski informatori beleže, već je bio i njen aktivan borac. Upravo u toj činjenici treba videti korene njegove etičke čvrstine u slikanju revolucije i njenih deformacija.

„Gola godina“, životno delo Borisa Pilnjaka, izražava već gotovo sve autorove aspekte filozofsko-sociološke, estetsko-spoznajne, literarne, psihološke, iako neke tek u embrionom stanju.

kog društva, sudbine i protivrečne aspekte. Bez apriorizma utvrđuje odlazak jednog dela feudalne porodice u smrt, drugog, degenerisanog, u boljševike. Slika bez karikiranja anarhiste; povučene stare kulture; objavljuje: „U taj dan, u taj čas, u izvršnom odboru, sin Arhip Arhipov neustrašivo je napisao reč: — streljati“, a da ga, ipak, naslika i kao melanholika i kao čoveka aktivne mašte; bez dvoumljenja donosi lik Lajtisa, šefa Čeke, koji

MIHAJ AVRAMESKU

Nesanica

Sa ozarenim drvećem
razbiše se ogledala sna.
Po kući jadikuje
misao zadržta,
plesniva,
što otpreda nedovršenu nit.

Promuklo i jako
laju mi u bubnim opnama
slepi miševi nejasnih jutara.

Na zenici zore
zalutao je žučkasti plamičak
i duga obojena
ne vidi se na vidiku.

Kao kolut u vodi s večeri
podrtavaju mi živci
nabrekli od tegoba.

RADU FLORA

Zdravica

Za S.

Na pragu listopada
da ti misao doleti
u kljunu golubijem
i miomiris prostrtoga lišča
na čitlu trotoara
da ti u med pretvore košute
na vrhovima nožica tananih.

Glas utkan
u žuboru izvora
i krila lahorića
na nozi
svakoj.

U okrilju zima
pahuljice nadanja
nek ti zaveju okna smetova
zvezdicama vidika.

Novi Sad, oktobra 1953

i komandarma-birokratizmom tek načetog, koga i Potap, (jedan „od najkrupnijih revolucionara iz „jata slavni“ Osamnaeste godine“), „sumnjivo je ubedljivo“ da treba da se operiše. Komandarm Gavrilov u diktatu „nepresamitljivog čoveka“, (druže komandante, sečaš li se kako smo raspravljali o tome da li ćemo slati ili nećemo četiri hiljade ljudi u sigurnu smrt? Naredio si da se pošalju. Postupio si pravilno. Posle tri nedelje bićeš na nogama. Oprosti mi, već sam naredio... Oprosti, nema tu više šta da se kaže, druže Gavrilove.“), vidi svoju smrt, bez snage da joj se suprotstavi. Još jedino napisao je tri nisma, sa oznakom „Otvoriti posle moje smrti“. U jednom, upućenom revolucionaru Popovu, sasvim će određeno stajati:

„Znam da ću umreti“. Svemoć birokratije, čiji je deo, u izvesnom smislu i sam komandarm, ali još uvek i sa revolucionarnim u sebi, odnosi brutalnu pobedu nad revolucionarnim, prinudivši i samog Pilnjaka na pokajničke izjave.

Dve godine kasnije, 1927, Pilnjak će, nošen svojom mišlju i misijom, od pojedinačnog preći na opšte, dublje uroniti u degeneraciju revolucije pripovetkom „Ivan Moskva“. Već na prvim stranicama pripovedaće će utvrditi: „Revolucija predje ledeni most... Oprosti, nema tu više šta da se kaže, druže Gavrilove.“), vidi svoju smrt, u epohu života ruskih gradova, porodišvi ne se dostojevštinu, već nešto strašnije, čime se bavi klinička psihopatologija“. To je stanje već veoma značajne deprimitiranosti, širih raz-

(NASTAVAK NA 12. STR.)